

לרפואת רחמים בן אסתר, לרפואת רחל ציון בת אודיה, לעילוי נשמת לאה מרים בת נחמיה ע"ה

פרשת ויצא

עניני הפרשה: הליכת יעקב לחרן • מחזה הסולם • הגעת יעקב לחרן • נישואי יעקב עם רחל ולאה • לידת אחד עשר מהשבטים • עבודת יעקב אצל לבן • בריחת יעקב מלבן •

בדרכו לחרן ישמור אותו מעשיו ומלבן, וישיב אותו לארץ ישראל. כשהקיץ יעקב משנתו הבין שזכה לנבואה זו בזכות קדושתו של המקום, ששם יבנה בית המקדש ושם הוא שער השמים שבו מתקבלות כל התפילות, ולכן אמר שאילו היה יודע שהמקום קדוש, לא היה ישן שם.

נטל יעקב את האבן שהיתה מראשותיו [אף שהניח יעקב אבנים רבות סביב ראשו, כיון שכל אחת רצתה לזכות שיניח עליה יעקב את ראשו, עשאן ה' לאבן אחת] והקימה כמצבה, יצק עליה שמן, וקרא את שם המקום 'בית אל'. נדר יעקב שאם ישמור ה' את מה שהבטיחו להיות עמו ולשומרו, יתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, יחזירנו בשלום אל בית אביו, ויחול שם ה' על כל ילדיו, שלא ימצא בהם פסול, אזי תהיה אבן זו 'בית אלהים', שיעבוד שם יעקב לפני ה' [וכפי שעשה כשחזר לשם, שניסך עליה יין ויצק עליה שמן], ויתן לה' מעשר מכל מה שיהיה לו.

• **הגעת יעקב לחרן:** כאשר הגיע יעקב לבאר המים הנמצאת סמוך לחרן ראה שלשה עדרי צאן ממתינים

• **הליכת יעקב לחרן:** כשהיה יעקב בדרכו מבאר שבע לחרן, לשאת שם אשה מבנות לבן כציווי יצחק ורבקה, עבר דרך ירושלים והר הבית אך לא נתן לבו ודעתו להתפלל שם. לאחר שהגיע לחרן נתן לבו לחזור להר הבית, כיון שהיה זה מקום שהתפללו בו אבותיו ושם נעקד יצחק, וכשהגיע בדרכו חזרה לעיר לוז [שתקרא לאחר מכן בית אל] - עקר ה' את הר הבית ממקומו והביאו אליו. רצה ה' שיעקב ילון במקום כדי שיבוא אליו מחזה הנבואה, ולכן שקעה החמה קודם זמנה, ובאותו זמן תיקן יעקב תפילת ערבית. לאחר מכן הניח יעקב אבנים סביב מקום הנחת ראשו, ולן במקום.

• **מחזה הסולם:** באותו לילה ראה יעקב בחלומו סולם שרגליו עומדות בבאר שבע שבדרום, ראשו בבית אל, אמצע שיפועו כנגד בית המקדש וירושלים, וראשו כנגד בית אל, ומלאכי ארץ ישראל שליווהו עד שם עולים בו, ומלאכי חוץ לארץ יורדים כדי ללוותו משם והלאה. ראה יעקב שה' ניצב עליו לשומרו, והבטיח לו ה' שיתן לו ולזרעו את ארץ ישראל, שיהיו צאצאיו מרובים כעפר הארץ, ויתחזקו לכבוש את הארץ לכל צדדיה, ויתברכו בו כל משפחות האדמה. והוסיף ה' והבטיחו שגם עתה

שם, ולשאלותיו השיבוהו הרועים שהם מחרן, מכירים הם את לבן, יודעים ששלום לו, ואף רחל בתו באה כעת עם הצאן [כי באותו זמן לא היו ללבן בנים]. הוסיפו הרועים והסבירו לו שאינם משקים את הצאן כיון שיש אבן גדולה וכבדה המכסה את הבאר, ורק כאשר יתאספו כל הרועים יוכלו להסירה, אך כיון שרצה יעקב לסייע לרחל להשקות את צאן לבן, הסיר לבדו בקלות את האבן, והשקה את הצאן.

סיפר יעקב לרחל שהוא בן רבקה אחות לבן אביה, והיא רצה וסיפרה זאת ללבן. כששמע זאת לבן היה סבור שהביא עמו יעקב ממון רב [שהרי אפילו אליעזר, שהיה רק עבד בבית אברהם, בא עם עשרה גמלים טעונים], ולכן רץ לקראתו, וכשראה שהוא לבדו חבקו ונשקו כדי למשש אם יש לו ממון טמון בבגדיו או בפיו, אך כשהביאו אל ביתו סיפר לו יעקב שהוא בורח מעשיו ובא בידים ריקות. אף על פי כן אספו לבן לביתו מחמת קורבת משפחתו, אך בתמורה לכך היה יעקב רועה את צאנו. לאחר חודש ימים אמר לבן ליעקב שאינו רוצה שיעבדנו בחינם, אלא שיאמר לו מה משכורתו.

• **נישואי יעקב עם רחל ולאח:** היו ללבן שתי בנות, הגדולה היתה לאה, שהיו עיניה רכות מחמת רוב בכיותיה, שחששה ששיאווה לעשיו הרשע, והקטנה היתה רחל, שהיתה יפת תואר ויפת מראה. כיון שרצה יעקב לישא את רחל, אמר ללבן שמוכן הוא לעבוד ברעיית צאנו שבע שנים, בתמורה לנישואי רחל, וכדי שלא ירמה אותו פירט לו יעקב שיתן לו את רחל [ולא את לאה], בתו [ולא 'רחל' אחרת מהשוק], הקטנה [שלא יחליף את שמותיהן של רחל ולאח], ולבן הסכים לכך. כיון שחשש יעקב שלבן ירמה אותו ויביא לו אשה אחרת, מסר סימנים לרחל שעל ידיהם יוכל להכירה.

בסיום שבע השנים עשה לבן משתה לכל אנשי המקום לנישואי יעקב עם בתו, אך לא הביא לו את רחל כפי שהבטיחו, אלא את לאה, ונתן לה את זלפה לשפחה, וכיון שראתה רחל שאביה מכניס את לאה ולא רצתה שאחותה תתבייש, מסרה ללאה את הסימנים שנתן לה יעקב, ולכן רק בבוקר נודע ליעקב שהיא לאה. שאל יעקב את לבן מדוע רימהו, ולבן השיב שכך הוא מנהג המקום, שמשיאים תחילה את הבכירה ואחר כך את הצעירה, ולכן הציע לו שבסיום שבעת ימי המשתה של נישואי לאה יתן לו את רחל לאשה, ואחרי שישא את רחל יעבוד עמו שבע שנים נוספות תמורתה. יעקב הסכים לדבריו, ובסיום שבעת ימי המשתה נשא גם את רחל, ולבן נתן לה את בלהה לשפחה. ואף על פי שנהג עמו לבן ברמאות, עבד יעקב בנאמנות גם בשבע השנים הנוספות.

• **לידת השבטים:** יעקב אהב את רחל יותר מלאה, וכיון שראה זאת ה', נתן לה תחילה בנים, וילדה ליעקב בתחילה ארבעה בנים: **ראובן**, 'כִּי רָאָה ה' בְּעֵינַי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי'. **שמעון**, 'כִּי שָׁמַע ה' כִּי שָׁנוּאָה אֶנְכִּי וַיֵּתֶן לִי גַם אֶת זֶה'. **לוי**, כי האמהות היו נביאות וידעו שעתיד יעקב לישא ארבע נשים ולהוליד שנים עשר שבטים, ומעתה שילדה לו שלשה בנים, כחלק הראוי לה, לא תהיה לו כל טענה עליה, ולכן אמרה 'עָתָה הִפְעָם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי יִלְדֹתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָּנִים'. **יהודה**, כי ילדה בן רביעי, יותר מחלקה, ולכן אמרה 'הִפְעָם אוֹדָה אֶת ה'". כשראתה רחל שהיא אינה יולדת ולא יולדת, קינאה במעשיה הטובים של לאה שבזכותם ילדה, וביקשה מיעקב שיתפלל עליה שיהיו לה ילדים, כפי שהתפלל אברהם על שרה אף שהיה לו בן מהגר. השיב לה יעקב ששרה הכניסה את צרתה לביתה ולכן נפקדה, עשתה גם רחל כן ונתנה ליעקב את בלהה שפחתה לאשה. בלהה ילדה ליעקב שני בנים, לראשון קרא **רחל דן**, על שם הדין שעשה עמה ה', שבתחילה גזר שלא יהיו לה

בנים, ועתה ילדה לה בלהה בן. לשני קראה **נפתלי**, כמו 'עקש ופתלתול', כלומר, התעקשתי והפצתי הפצרות ונפתולים רבים לפני ה' כדי לזכות לבנים.

ראתה לאה שאינה מוסיפה ללדת ליעקב, ונתנה ליעקב את זלפה שפחתה לאשה, וילדה זלפה ליעקב שני בנים, לראשון קראה לאה **גד**, באומרה 'בָּא גָד', כלומר, בא מזל טוב. לשני קראה **אשר**, באומרה 'בְּאֲשֶׁרִי כִּי אֲשֶׁרֶנִּי בְּנוֹת'.

באותו זמן הביא ראובן לאמו מין עשב ששמו 'דודאים' [-יסמין] של הפקר שמצא בשדה, והביאו לאמו. כשביקשה רחל מלאה שתתן לה מהדודאים, הסכימה בתמורה לכך שבאותו יום יהיה יעקב באהלה, ולא באהל רחל. וכיון שהיתה לאה רוצה ומשתדלת להרבות שבטים שמע לה ה', וילדה ליעקב בן נוסף, וקראה את שמו **יששכר**, באומרה 'נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי', ולאחר מכן ילדה בן נוסף וקראה את שמו '**זבולון**', באומרה, 'זָבַדְנִי אֱלֹהִים אֹתִי זָבַד טוֹב הַפֶּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי יִלְדֵתִי לוֹ שְׁנָה בָּנִים', ו'זבול' הוא לשון מדור, כאומרת מעתה תהיה עיקר דירתו עימי, כיון שילדתי לו ששה בנים, כנגד כל הבנים של שלש הנשים הנוספות. לאחר מכן עמדה לאה ללדת שוב, אך חשבה בדעתה שאם יהיה זה בן, יהיה זה הבן האחד עשר של יעקב, ונמצא שאף אם תלד רחל לבסוף יהיה לה רק בן אחד, פחות מבלהה וזלפה השפחות שכבר ילדו כל אחת שני בנים, ולכן התפללה שתלד בת, והתקבלה תפילתה וילדה בת ושמה **דינה**.

לאחר מכן זכר ה' לרחל את החסד שעשתה עם אחותה ומסרה לה את הסימנים, וכן זכר לה את תפילותיה שלא יגרשנה יעקב וישאנה עשיו הרשע, וילדה ליעקב בן. הודתה רחל לה' שאסף את חרפתה, שהיתה עקרה, ואמרו שלבסוף יגרשנה יעקב וישאנה עשיו, וקראה את שמו **יוסף**, ורמזה בכך את תפילתה, 'יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר', כי ידעה

שנשאר ליעקב רק בן אחד להוליד, והתפללה שיהא זה ממנה.

• **עבודת יעקב אצל לבן:** כיון שנולד יוסף, שהוא עתיד להלחם בעשיו ולנצחו, לא התיירא עוד יעקב מעשיו וביקש מלבן רשות לחזור לארצו. אך לבן ביקשו שישאר בביתו, כיון שמאז שבא לביתו התברך ונולדו לו בנים, ולכן אמר לו שינקוב בשכר שהוא רוצה, ויתן לו. השיב לו יעקב שמסכים הוא לרעות את צאנו, בתנאי ששכרו לא יהיה קבוע, אלא כל כבש שיוולד חום [דומה לאדום] וכל עז שתיוולד כשיש בה נקודות או חברבורות, תהיה שייכת לו. וכדי שלא יטעו בכבשים, אמר יעקב ללבן שיפריד מצאנו את כל הכבשים והעיזים שיש בהם כעת את הסימנים הללו, ועשה כן לבן ונתן את הכבשים והעיזים הללו ביד בניו, שרעו אותם במרחק הליכה של שלשה ימים, וכך היה לבן סבור שהצאן - שלא יראו מול עיניהם כבשים שיש בהם את הסימנים הללו - לא ילדו בדומה להם.

אמנם יעקב נטל מקלות עץ ופיצל בהם פיצולים הדומים לחברבורות של הכבשים, והניחם בשקתות המים, וכשהיו הצאן באים לשתות היו מתבוננים במקלות, ויוולדים כבשים עם חברבורות, שניתנו ליעקב בשכרו. יעקב הפרידם מצאן לבן ועשה מהם עדרים לבדם, והוליכם לפני הצאן של לבן, כדי שיתבוננו בהם תמיד וילדו כיוצא בהם. והיו הכבשים והעיזים של יעקב מתרבים יותר מכפי הרגילות, ומכר יעקב חלק מהצאן וקנה עבדים ושפחות, גמלים וחמורים, עד שנעשה עשיר גדול.

• **בריחת יעקב מלבן:** שמע יעקב את בני לבן אומרים שיעקב לקח מאביהם את כל אשר לו והתעשר מכך, וראה שגם לבן עצמו אינו מסביר לו פנים. ובאותו זמן התגלה לו ה' בנבואה ואמר לו שכל זמן שהוא נמצא עם לבן הרשע אי אפשר שתשרה עליו השכינה, ולכן ציוהו שישוב לארץ

ישראל, ושם ישרה עליו את שכינתו. קרא יעקב לרחל וללאה ואמר להם שלבן אינו מסביר לו פנים, ואף שעבד את לבן בכל כוחו לבן היתל בו והחליף את משכורתו מאה פעמים, אך ה' היה עמו ולא נתן ללבן להרע לו, אלא תמיד ילדו הצאן כפי התנאי האחרון שהתנה לבן במשכורתו, ועתה ציוה עליו מלאך ה' בחלומו לקיים את נדרו לעבוד את ה' בבית אל, שם העמיד את המצבה בברחו מפני עשיו, וישאר שם בארץ ישראל. רחל ולאה השיבו ליעקב שאין להם כל סיבה לעבבו מלקיים את ציווי ה', כי אפילו נדוניה - שדרך אדם לתת לבתו - לא נתן להם לבן, וכל שכן שלא יתן להם חלק בירושה יחד עם הבנים, ואם כן כל העושר שהעביר ה' מאביהם ליעקב - שייר להן ולבניהם כדון, והסכימו שיעשה יעקב כציווי ה' ויחזור לארץ ישראל.

חשש יעקב שלבן יעבבנו, ולכן המתין לזמן שהלך לבן לגזוז את צאנו במרחק של שלשה ימי הליכה, וברח יחד עם בניו, נשותיו, כל מקנהו וכל רכושו, ללכת לארץ ישראל. בעת בריחתם גנבה רחל את ה'תרפים', שהם העבודה הזרה של לבן, כדי למנוע מאביה להמשיך לעבוד עבודה זרה. לאחר שעברו את הנהר המשיכו ללכת להר הגלעד. מיד כשברח יעקב הלך שליח לומר זאת ללבן והגיע אליו לאחר שלשה ימי הליכה וסיפר לו זאת, ואף שהיה ביניהם עתה מרחק של ששה ימי הליכה [כי לבן התרחק לצד אחד דרך שלשת ימים, ויעקב ברח לצד האחר דרך שלשת ימים], הלך לבן את כל הדרך הזו ביום אחד, וביום השביעי השיג את יעקב ומשפחתו בהר הגלעד. בלילה התגלה ה' ללבן והזהירו שלא ידבר עם יעקב מטוב עד רע, כלומר, אפילו דברים שנראים בעיניו כטובה ליעקב, כגון שיחזור לחרן, כי דבר זה רעה הוא אצל יעקב. כשהשיג לבן את יעקב העמיד פנים כאילו היה משלחו בשמחה ובשירים, ולכן תמה מדוע הוצרך לגנוב את לבבו ולברוח ולא הניח לו להפרד כראוי מבנותיו ונכדיו, ואף הוסיף כי יש בכוחו להרע ליעקב

ולמשפחתו, אך ה' הזהירו שלא יעשה כן, וסיים את דבריו בטענה ותביעה על יעקב, שחשד בו שגנב את התרפים. השיב לו יעקב על כל טענותיו ואמר לו שהוצרך לברוח ממנו כיון שחשש שיגזול ממנו את רחל ולאה בנותיו, ועל טענתו שגנב את התרפים אמר לו שרשאי הוא לחפשם בכל מקום, ומי שתימצא בידו הגניבה יומת, כי לא ידע יעקב שרחל היא שגנבה את התרפים. חיפש לבן את התרפים בכל מקום, אך רחל הניחה אותם בכר הגמל וישבה עליהם, ולא מצאם. כיון שכך כעס יעקב ורב עם לבן, והוכיחו על כך שרדף אחריו בחינם ועתה רואה הוא שלא גנבו ממנו דבר, ואף הוסיף לומר לו שעבדו בנאמנות עשרים שנה, ארבעה עשר שנים תמורת רחל ולאה, ושש שנים תמורת הצאן שקיבל בשכרו, ואילו לבן רימהו והחליף את משכורתו מאה פעמים, ורק על ידי שה' ראה זאת ועזר לו, לא יכל לבן לשלחו ריקם. אך לבן השיב לו שנשות יעקב הם בנותיו, ונכדיו מתייחסים אליו, וכל הצאן והרכוש של יעקב - שייר לו. ועל טענת יעקב שחשש שיגזול את בנותיו ממנו השיב לבן שכיון שהם בנותיו - ודאי לא היה עולה בדעתו להרע להן או לבניהן. עתה ביקש לבן לכרות ברית עם יעקב, והקים יעקב מצבת אבן, ויחד עם בניו הקימו גל אבנים, ואכלו שם יחד על הגל. אמר לו לבן שגל זה יהיה כ'עד' ביניהם, וה' הוא שיצפה ויראה אותם גם כשיסתתרו איש מרעהו. הזהירו לבן שלא ימנע מבנותיו את צרכיהן, לא ישא נשים אחרות עליהן, ושניהם לא יעברו את מקומו של הגל הזה כדי להרע זה לזה, ויעקב הסכים לדבריו ונשבע על קיום הברית. בבוקר נפרד לבן מבנותיו ונכדיו, וחזר למקומו. המשיך יעקב בדרכו, וקודם שהגיע לארץ ישראל פגש במלאכי ה', והם מלאכי ארץ ישראל שבאו לקבלו וללוותו משם לארץ ישראל, וקרא למקום 'מחניים', על שם שתי מחנות של מלאכים, מחנה של מלאכי חוץ לארץ שליווהו עד שם, ומחנה של מלאכי ארץ ישראל שבאו לקראתו.

